

TEMEŞVARLI OSMAN AĞA'NIN BİYOGRAFİSİNE KATKI: HABSBURG KAPI KETHÜDASINA MEKTUBU – TRANSKRİPSİYON, TERCÜME VE BAĞLAM

Ömer GEZER*

Öz: Bu makale Temeşvarlı Osman Ağa'nın Avusturya Devlet Arşivleri'nde (HHStA) mahfuz Habsburg kapı kethüdası Joseph von Dirling'e hitaben kaleme aldığı Almanca mektubun bağlamından hareketle, şehbender tercümanı olarak görev yaptığı sırada Viyana'daki hayatını inceleyerek Osman Ağa'nın biyografisine katkıda bulunuyor. Esirlik günlerini anlattığı otobiyografik eseri ile bilinen Temeşvarlı Osman, sınır tercümanı olarak Osmanlı-Habsburg diplomasisinde önemli roller oynadıktan sonra, Temeşvar'ın Habsburgların eline geçmesiyle (1716) önce Vidin'e, sonra İstanbul'a yerleşmiş, Osmanlı başkentinde Habsburg dil oğlanlarına Türkçe hocalığı yapmaya başlamıştı. Bu sırada Pasarofça Ticaret Antlaşması'nın gereğince Viyana'ya şehbender yani konsolos olarak tayin edilen Ömer Ağa'nın maiyetinde kendisine yer bularak, 1726'da yeniden Viyana'ya hür olarak döndü. Ancak bunun keyfi Temeşvarlı Osman için uzun sürmeyecek, Osmanlı şehbenderi ile arasındaki ihtilaflar bilhassa Ömer Ağa'nın sebep olduğu diplomatik skandal sırasında büyüyecekti. Osman, Ömer Ağa'dan şikâyet ettiği mektubunu bu skandalın hemen başında kaleme aldı. Kendi ifadesiyle, bir an evvel Viyana'dan ayrılarak ailesinin yanına dönmek istiyordu. Ancak diğer yandan, Habsburg makamlarıyla iş birliği içinde olması, onu en azından Viyana sarayı için şehbender adayı yapmıştı. Bu konuda kendisine talimat verilse de Dirling, Temeşvarlı Osman'ın İstanbul'da Alman casusu olarak bilinmesi nedeniyle ciddi bir girişimde bulunamadı. Şehbender Ömer Ağa'nın Bâbüali'deki bağlantıları sayesinde görevinde tutulması, Osman Ağa için Viyana'daki günlerinin sonu anlamına geliyordu. Temeşvarlı Osman, bu şartlar altında, 25 Haziran 1728'de ikinci defa Viyana'dan firar etti ve belki de hayatını kurtardı. Buradan Vidin'e geçti ve Vidin Muhafızı Topal Osman Paşa'nın hamiliğinde yeniden sınır tercümanı oldu. Bu görevi sırasında, Ömer Ağa'dan intikamını almaya fırsat bulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Temeşvarlı Osman Ağa, Osmanlı-Habsburg diplomasisi, Viyana'da Osmanlı şehbenderliği, Şehbender Ömer Ağa, Joseph von Dirling, Heinrich Christoph von Penckler

---

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E-posta: omergezer@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6678-5777

A Contribution to the Biography of Osman Aga of Temeşvar: His Letter Addressed to the Habsburg Resident – Transcription, Translation and Context

Abstract: *This article contributes to the biography of Osman Aga of Temeşvar by focusing on his life in Vienna as interpreter of the Ottoman consul general, based on the context of his German letter addressed to Joseph von Dirling, the Habsburg resident, preserved in the Austrian State Archives (HHStA). Known for his autobiographical work in which he recounts his days of captivity, Osman of Temeşvar, after playing important roles in Ottoman-Habsburg diplomacy as an interpreter at the border, settled first in Vidin and then in Istanbul after Temeşvar fell to the Habsburgs (1716), and began teaching Turkish to Habsburg sprachknaben in the Ottoman capital. Meanwhile, he found a place as interpreter in the entourage of Ömer Aga, who was appointed as şebbender, a consul to Vienna in accordance with the Trade Treaty of Passarowitz, and returned to Vienna in 1726 as a free man. However, his joy would not last long for Osman of Temeşvar, whose disputes with the Ottoman Consul-general would escalate, especially during the diplomatic scandal caused by Ömer Aga. Osman wrote his letter complaining about Ömer Aga at the very beginning of this scandal. In his own words, he wanted to leave Vienna as soon as possible and return to his family. On the other hand, his cooperation with the Habsburg authorities made him a candidate for consulate at least in the eyes of Hofburg. Although he was instructed to do so, Dirling could not take any serious action because Osman of Temeşvar was known in Istanbul as a German spy. Thanks to his connections in the Sublime Porte, the retention of Ömer Aga meant the end of Osman Aga's days in Vienna. Under these circumstances, Osman of Temeşvar escaped from Vienna for the second time on June 25, 1726, and perhaps saved his life. From there he went to Vidin and became an interpreter again under the patronage of Topal Osman Pasha, the commander of Vidin. During this mission, he will have the opportunity to take revenge on Ömer Aga.*

Keywords: *Osman Aga of Temeşvar, Ottoman-Habsburg diplomacy, Ottoman general consulate in Vienna, Consul-general Ömer Aga, Joseph von Dirling, Heinrich Christoph von Penckler*

Giriş

Osmanlı tarihinin ve edebiyatının merak uyandıran aktör ve müelliflerinden birisi Temeşvarlı Osman Ağa'dır. Bu merakın kaynağı Osman Ağa'nın telif ve tercüme eserlerinin, fakat en başta büyük oranda esareti senelerindeki serencamını anlattığı otobiyografik metnin cazibesidir. Kendi çağında ilgi görmemiş bu eser, modern araştırmacılar tarafından keşfinden itibaren birçok dile çevrilmiş, transkripsiyonu

yapılmış yahut sadeleştirilerek yayımlanmıştır.¹ Osman Ağa'nın diğer eserleri bu kadar ilgi görmezken,² biyografisine dair araştırmalar ise daha az sayıdadır.³

Osman Ağa gibi ömrünü serhadde ve esarete, yani gözlerden uzakta geçirmiş birisinin hayatına dair sağlıklı malumat bulmanın zorluğu Osmanlı tarihi ve edebiyatı araştırmaları sahalarında biyografi hazırlamanın bilinen güçlüklerine eklendiğinde bu durum anlaşılabilir. Üstelik, Temeşvarlı Osman hakkında bildiklerimiz, tarihe mal olmuş çağdaşları hakkında ne kadar az şey bildiğimizi düşününce, doyurucu mahiyettedir ve bu da Osman'ın hayatına daha fazla mesai harcamanın lüzumunu sorgulatır. Oysa arşivler Osman Ağa'nın tarihi şahsiyetini gün ışığına çıkarmak için fırsatlar sunar; yeni bulgular sağlar, yeni sorular/sorunlar ortaya çıkarır.

Bu makalenin konusu da tam olarak böyle bir bulgunun ortaya çıkardığı sorular ve cevaplarıdır: Temeşvarlı Osman'ın (1727, 4 Kasım) Habsburgların İstanbul'daki kapı kethüdası Joßeph von Dirling'e hitaben yazdığı mektup ve tarihsel bağlamı, daha çok esir ve sınır tercümanı olarak bilinen Osman'ın önce İstanbul'dan Viyana'ya, daha sonra Viyana'dan Vidin'e uzanan inişli çıkışlı yolculuğunun ayrıntılarını, kısacası hayatının üç yıllık kısa ama dikkate değer dönemini aydınlatacaktır.

1. Sınır Tercümanlığından Şehbender Tercümanlığına Osman Ağa/Efendi

Hayatını takip edebildiğimiz kadarıyla Osman Ağa, esaretten kaçtıktan sonra, Temeşvar'a dönmüş, burada divân tercümanlığı vazifesine tayin edilmiş,⁴ hatta Karlofça

¹ Osman Ağa'nın esaretnâmesi ilk olarak Franz Babinger'in (1992, s. 273-274) dikkatini çekmiş, daha sonra Heinz Griesbach (1950) doktora tezini bu eser üzerine hazırlamıştır. Bu teze dayanarak Richard F. Kreutel ve Otto Spies ilk olarak 1954'te, ikinci defa ise 1962'de esaretnâmeyi notlandırarak Almanca yayımlamıştır. Bu çevirilerden hareketle Osman Ağa'nın esaretnâmesi Türkçeye kazandırılmıştır (Yazman, 1961 ve 1962). Metin üzerine Türkçe ilk akademik çalışma Harun Tolasa'nın (1964) kaleminden çıkmış, Tolasa daha sonra bitirme tezi olarak hazırladığı çalışmasını aslına uygun biçimde sadeleştirmiş, ne var ki bu metin ancak vefatından sonra yayımlanabilmiştir (Tolasa, 1986). Bu süre zarfında, Esat Nermi Erendol (1971) bir kez daha esaretnâmeyi Almancadan Türkçeye çevirmiş; Osman Ağa ve eserleri üzerine hayli mesai harcayan Kreutel (1980) ise imlâsını düzelttiği esaretnâmeyi eski harflerle neşretmiştir. Geçen zaman zarfında esaretnâmenin Türkçe ilmî neşri hâlâ yapılmadığı halde Macarca (Bánkúti, 1995), Fransızca (Hitzel, 1998), Hırvatça (Čaušević, 2004) ve İngilizce (Casale, 2021) tercümeleri yayımlanmıştır.

Osman Ağa'nın esaretnâmesi, son yıllarda benlik anlatıları perspektifinden ele alınmış ve Osmanlı edebiyatında nadir rastlanan cinsten böylesi bir metni niçin kaleme aldığına dair sorular ve cevaplar ortaya konmuştur. Aksoy Sheridan'ın (2021) makalesi bu bağlamda oldukça dikkat çekicidir.

² Osman Ağa'nın eserleri için bkz. Kreutel (1967). Eserleri arasında en bilinenleri Osmanlı-Habsburg sınır diplomasisine dair hatıratı ve Nemçe tarihi tercümesidir. Hatıratın Almanca tercümesi için bkz. Kreutel (1966). Tarih-i Nemçe için bkz. Gürlük (2018).

³ Yukarıda zikredilen eserlerde Osman Ağa'nın hayatı hakkında daha ziyade kendi yazdıklarına dayanan malumatlar bulunur. Temeşvarlı Osman'ın hayatı ve eserleri hakkında bilinenleri derlediğim şu makaleye de bakılabilir (Gezer, 2018).

⁴ Osman Ağa, evvela esaretinden önceki gediği olan farisan odabaşılığına iade edilmiş, daha sonra Temeşvar yerli kullarına nizam verilirken onun için "altmış akçe vazife ile tercümânlık 'arz olunup taraf-ı Devlet-i 'aliyye'den Tımışvar'ın divân tercümânlığı berâtı gelüp" yeni görevine başlamıştı (Kreutel, 1980, s. 94). Temeşvar'a nizam verildiğinde hazırlanan esami defterindeki bilgiler, Osman Ağa'nın esaretnâmesinde yazdıklarından farklıdır. Evvela Temeşvar'ın divân tercümanı Osman'ın ismi "Osman [bin] İbrahim, Tercümân, yevm 30 [akçe]" şeklinde divân çavuşlarının arasında zikredilirken, ayrıca farisân-ı evvel neferleri arasında "Serde, Osman [bin] Ahmed, yevm 38 [akçe]" isimli birisi daha bulunur. Bkz. KK.d. 4902, s. 15 ve 104. Osman'ın tercümanlık vazifesi

Antlaşması gereğince Temeşvar civarında Osmanlı-Habsburg sınırının tahdidi sırasında Osmanlı heyetine tercümanlık etmişti (Tolasa, 1964, s. 101; Kreutel, 1980 s. 94). Osman Ağa, o sırada yeni bir hayat kurdu: Evliliği yoluyla Temeşvar alaybeyi İbrahim'le akrabalık tesis etti; Elçi İbrahim Paşa'nın aracılığıyla timar⁵ sahibi oldu; farklı meseleler hakkında görüşmek için birçok defa Erdel'e, Arad'a, Segedin'e ve Varadin'e seyahat etti (Tolasa, 1964, s. 102; Kreutel, 1980, s. 94-95). Bu sırada Osman Ağa, Temeşvar valilerinin güvenini kazanmış, sınır diplomasisinde önemli bir aktör olmuş (Tolasa, 1964, s. 102; Kreutel, 1980, s. 95), bu sayede Habsburg serhad ricalinden birçok kimseyle dostluk geliştirmiş, hatır mektupları alıp göndermişti.⁶

Osman Ağa'nın sınır diplomatu olarak kariyerinin zirvesi 3 Nisan 1707'de Kecskemet'te Osmanlı tüccarlarının Habsburglar adına savaştan Sırp milisler tarafından katledilmeleriyle başlayan kriz sonrasına rastlar. Osman Ağa, Belgrad Muhafızı İbrahim Paşa ve Temeşvar Valisi Ali Paşa'nın emri altında serhad ricalinden birçok kimseyle birlikte bu müzakereler sırasında sadece tercüman olarak değil, aynı zamanda yürütülen gizli diplomasinin de aktörü olarak rol oynamıştır.⁷ Osman Ağa, bu tarihten sonra yeniden Temeşvar'a dönmüş, kale Osmanlıların elinden çıkana kadar burada divân tercümanlığına devam etmişti. Osman Ağa'nın yolu bundan sonra ilkin Belgrad'a, sonra kısa süreliğine Vidin'e düşmüş, burada da sınır tercümanı olarak bir süre çalıştıktan sonra İstanbul'a taşınmıştır.

Osman Ağa'nın İstanbul'a tam olarak hangi tarihte yerleştiği belli değildir. Kreutel ve Spies (1954, s. XXII ve 1962, s. 13), esaretnâmenin tetimme kaydından hareketle en geç 18 Mayıs 1724'te Osman Ağa'nın İstanbul'da bulunduğunu yazar. Târîh-i Nemçe üzerindeki bir kayıttan hareketle Özgür Gürlek (2018, s. 17) Osman Ağa'nın bundan en az bir sene önce, 1723'te İstanbul'da yaşıyor olduğunu iddia eder. Bu iddianın temel dayanağı, Târîh-i Nemçe çevirisinin Damat İbrahim Paşa tarafından o sırada Bâbîâlî'de tercümanlık etmekte olan Osman Ağa'ya sipariş edildiğidir (Aydüz, 1997, ss. 159-160). Osman Ağa, böylece, yine esaretnâmenin Osmanlı edebiyat tarihindeki yerine atıfta bulunularak "Lâle Devri" muhitine yerleştirilir (Casale, 2021, s. 17). Oysa atıflar geriye doğru okunduğunda, Salim Aydüz'ün kaynak gösterdiği Bernard Lewis (1962, s. 189 ve

---

karşılığında aldığı yevmiyeyi yanlış hatırladığımı kabul edebiliriz, fakat defterde Tercüman Osman'ın baba isminin olması gerektiği gibi Ahmed değil de İbrahim olarak yazılması izaha muhtaçtır. Bu noktada akla en yakın izahın, neferlerin birden fazla gedik tasarruf etmelerine izin verilmediğinden, Osman Ağa'nın farisân odabaşılığı ve tercüman gediklerinin ikisini birden elinde tutmak için deftere farklı künyelerle yazılması olduğunu düşünüyorum.

⁵ Esaretnâmenin bu satırlarını Tolasa (1964, s. 102) "Uzdin kebir timarı mahlül düşüb bize ihsân eyledi" olarak okumuş, daha sonra yayımladığı metinde "büyük Uzdin timar'ı boşalıp bize ihsân eyledi" şeklinde sadeleştirmiştir (Tolasa, 1986, s. 165). Kreutel ve Spies (1954, s. 164 ve 1962, s. 205), her iki tercümede de Uzdin'i kebir/büyük sıfatı olmadan çevirmiştir: "verleih mir, [...], das eben freigewordene stattliche Kleinlehen von Uzdin". Eseri kısa süre önce İngilizceye çeviren Casale (2021, s. 155) söz konusu ifadeyi anlamca değişikliğe uğratarak "the revenues of the very lucrative town of Uzdin" şeklinde tercüme etmiştir. Mevzubahis timar döneme ait haritalarda Vel[iki] Oustin olarak görünen yerleşim yeri olmalıdır; şu hâlde söz konusu satırları "Uzdin-i Kebir timârı" olarak okumak doğru olacaktır.

⁶ Osman Ağa'nın buna benzer mektuplarından birisi Avusturya arşivlerinde mahfuzdur. Bkz. Temeşvarlı Osman (1703, 28 Aralık). Osman Ağa, bu mektubunda Arad Generali Löffelholz'dan kendisi için 1704 yılına ait bir takvim ve Temeşvar Paşası için Macaristan haritası istemiştir.

⁷ Ayrıntılar ve Osman Ağa'nın rolü için bkz. Tóth (2023). Müzakerelere dair Osman Ağa'nın hatıratı için bkz. Kreutel (1966). Osmanlı arşivlerinde bu müzakerelerin aralarında Osman Ağa'ya yazılmış mektupların da bulunduğu izleri için bkz. MAD.d. 4997.

1973, s. 112) böyle bir siparişten bahsetmezken Osman Ağa'nın Bâbiâli'de tercümanlık ettiği bilgisi ise Tolasa'ya (1986, s. 21) dayanmaktadır. Tolasa'nın dayanağına baktığımızda, Kreutel ve Spies'in (1954, ss. XXII-XXIII) Osman Ağa'nın Bâbiâli'de tercümanlık ettiğini değil, "Bâbiâli nezdindeki Habsburg kapı kethüdası için tercüman olarak çalıştığı[ını]" yazdıkları görülecektir.

Esasen Temeşvarlı Osman, Habsburg kapı kethüdası için tercümanlık da yapmıyor, fakat İstanbul'daki Habsburg dil oğlanlarına Türkçe öğretiyordu. Nitekim Osman Ağa – aslında artık efendi lakabını kullanıyordu – Viyana'daki esaret yıllarında ahablık kurduğu bir eski dosta yazdığı 25 Kasım 1722 tarih ve İstanbul adresli mektubunda yeni mesleğini ve bir alışkanlığını şöyle anlatmıştır (Temeşvarlı Osman, 1722, 25 Kasım): "... şimdiki hâlde hâlâ bu tarafda mukîm Nemçe Çasar Kapu Kethüdâsı yanında mevcûd bulunan dil oğlanlarının hocaları olduğumuz ecilden her bâr ol tarafda olan ba'zı dostların müzâkeresin tezekkür ederiz." Osman Efendi'nin mektubunu takip eden varaklarda, yine aynı isme hitaben, Habsburg dil oğlanı ve geleceğin kapı kethüdası Heinrich Christoph von Penckler'in mektubu yer alır ve ondan şöyle bahseder (Penckler, 1722, 25 Kasım): "... bu tarafda cümlemizin hocâsı olan sâbıkâ Tımışvar tercümânı Osman Efendi ..." Penckler, yıllar sonra, 1761'de yazdığı ve bu makalenin konusu için fevkalade önem teşkil eden takririnde Osman Efendi hakkında daha fazlasını söyler:

[Şehbender Ömer Ağa'nın] Tercümanı, evvelde birkaç yıl Alman memleketlerinde esarete yaşamış ve burada Almanca konuşmayı ve yazmayı iyice öğrenmiş Osman Efendi isminde yaşı ilerlemiş kıymetli birisiydi ki 1720'den 1726'ya kadar süren zaman zarfında İstanbul'da benim Şark dilleri hocam olmuştu ve benimle sadıkane bağlarını daima korumuştü (Wurm, 1992, s. 168).

Şu hâlde Osman Ağa/Efendi'nin Temeşvar'dan sonraki yılları için şu tespitleri yapabiliriz: Osman, çok kısa bir süre Vidin'de tercümanlık yapmış, daha sonra, 1720'de yahut en geç 1722'de İstanbul'a taşınmıştı. O tarihlerde İstanbul'daki kapı kethüdası Joseph von Dirling'in yanında bulunan dil oğlanlarına Türkçe öğretiyordu.⁸ Bâbiâli'de ise bir görevi yoktu; zaten eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla kalemi "Lâle Devri" muhitinde kendisine yer bulabilecek derecede zengin değildi, hatta sorunliydu. Hayattan ne bekliyordu bilmek mümkün değil, ancak yolu bir süre sonra – yukarıda alıntılıdığım mektubundan anlaşılacağı üzere sık sık yad ettiği dostları bulunan – Viyana'ya bir defa daha, bu kez Osmanlı şehbenderinin tercümanı olarak düşecekti.

2. Joseph von Dirling'e Mektup, 4 Kasım 1727: Transkripsiyon ve Tercüme

2.1. Transkripsiyon

"[fol.82r] Wohl Edl gebohmer

Hoch gerthister hoch werthister Herr undt vill geliebster Patron, Ihre gnadn an mich gesenten angenehbs schreiben habe mit freide Empfangen [...] der auß alles wohl Ersten ich bedanke mich vor die guette Rath wegen meinen obreiß, ober Ihre gnadn kennen wohl einbilten wie Erstter geschrieben mit dem Omer aga ist horth außkommen, Indem wan man alles auf der weldt tuet bey Ime nichts Erkendt, wan ein and[erer] anstatt meiner bey Ime wehr konte unmiglich außstehe [...] ich ober tuhe vill gedolten ober bin ich schan sat [...] sein tuhen undt lassen ist nit just alles verkerth man müeß der bey vill

⁸ Eserleri arasında yer alan Kitâb-ı İnşâ'nın ve Tercümânlara Lâzım Ba'zı Mükâlemeler'in birden fazla kopyasının bulunması Osman'ın bu rolü nedeniyle olmalıdır. Habsburg dil oğlanları hakkında bkz. Balbous (2015).

leiden, ich habe In willens gehabt diesses herbst hinun[ter] Reissen ober mir haben auf die antwordt past was der Chohador Achmet von unsseren Hoff wirdt heraufbringen [.] er ist ober so lange zeith von hier weckh undt wied[er] er od[er] antwordt nit vor kommen [.] man hat geglaubt biß der Vesier Chohadar hinund[ter]kommen sohl mit antwordt aufhalten, der gemelter Chohadar wirdt [fol.82v] seinem h[och] l[öblichen] vill sachen Erzehlen kan was er alle hier gesehen undt geherth hat, wan er noch der warheith Reden wirdt, so mueß der h[och] l[öblichen] Omer aga von hier weckh gehen, mir zweiffle nicht daß diesses geschechen sohl, dan sein schulden alle hier ist grosß welchen unsser hoff schwerlich bezohlen wirdt undt seine und[ter]haltung 30 beutl geldt unsser hoff wirdt Ime schwerlich geben [.] sonst kan er alle hier nit bestehen, dan er ist der alte Omer aga wan heuth hund[er]t ducatten an sein handt hat biß auf die nacht kein Kreuzer wirdt bleiben undt geibt schier umbsonst womit vonhte (?) ist, er ist von mir nit sicher weill ich sein stükel alles weiß undt halte nit vor gueth was er tuht, dessendtwegen will mich nit weckh lassen wan ich hin[ter]kommen mechte sein sachen offenbohrn [.] ich bin auch von Ime dessendtwegen nit sicher er kan Reden waß er vill unwarheith undt gottes furcht wirdt man nit bey Ime, ich wintsche von herzen daß er selbst mechte von hier weckhkommen damit ich auch loß wehr undt wied[er]umb zu meiner weib und künter welche mit schmerzen allein auf mich wortten, die gnedig frau undt junger h[och] l[öblichen] undt freille befinden sich gott lob alle hier wohl auch ich gehe öffter zu Innen undt frage umb wie wohl Ergehe sie wintschen daß Ihre gnaden auch boldt bey Ime sein mechten.

[fol.83r] Unsser h[och] l[öblichen] aga hat Erst diessen tagen ein Cahous begangen just wie ich nit zu hause wehr, welche so wohl sein durchl[euchtigster] Prinz alles der h[och] l[öblichen] Rechkron sehr übel auf genumben [.] ich zweyffele nit daß sie dessendtwegen dem selben werden berichten, wan ich zu hauß wehr mit meinen weissen wehr das nit geschechn [.] im übrigen bitte meinen patron mich von Ihre gnaden nit außschliessen woemit neben schönsten Empfhlung verbleibe Ihre gnaden.

Wien, den 4ten 9bris 1727

Dienstschuldigster diener Osman Effendi

alle dorth den h[och] l[öblichen] Mainz und Selescowiz und and[eren] guetten freundt schönste Empfle mich.

2.2. Tercüme

Pek soylu doğmuş!

Pek onurlu, pek değerli efendi ve çok sevgili hâmi, lütfkâr tarafınızın bana göndermiş olduğu latif mektubunuzu mutlulukla aldım. Her şeyden evvel [Viyana'dan] ayrılma konusunda verdiğiniz değerli tavsiyeniz için teşekkür ederim, ancak lütfkâr tarafınız, evvelce yazdığım gibi, Ömer Ağa'ya katlanmanın ne zor olduğunu tahayyül edebilir ki dünyada her bir şeyi yapsanız da o minnettar olmaz, yerimde başkası olsaydı ona tahammül edemezdi. Ancak ben çok sabrettim, fakat artık usandım. Tavrı ve yaptıkları değişmiyor, çok ıstırap veriyor, bu sonbaharda gizlice [Viyana'dan] ayrılmayı düşünüyordum ama ben Çuhadar Ahmet'in sarayımızdan getireceği cevabı bekliyorum. Fakat o uzun zaman önce buradan yola çıktı ve ne kendisi ne de cevap geldi. Vezir çuhadarı gelesiyeye kadar bir cevabın ulaşacağına inanılıyordu, mezkûr çuhadar burada gördüğü ve işittiği her şeyi övgüye mazhar olan size anlatacaktır ki doğruyu söylediği takdirde övgüye mazhar Ömer Ağa buradan gidecektir, bunun olacağından eminim, zira borçları o derece fazla ki sarayımız bunu zor ödeyebilir ve geçimi için 30 kese parayı zor

verecektir, aksi halde o burada tutunamayacaktır, zira o bugün eline yüz duka altın verseniz akşama kadar bir kuruş bırakmayacak ve oturduğu yerden para saçan bildiğimiz Ömer Ağa'dır, bana güvenmiyor çünkü bütün işlerini biliyorum ve yapıp ettiklerini tasvip etmiyorum, bu sebeple beni salıvermek istemiyor, [zira] şayet onu atlatırsam neler yaptığını aşikar edebilirim. Ben de ondan şu sebeple emin değilim ki çokça yalan söyleyebilir, onda Allah korkusu yoktur, kalpten diliyorum ki kendi rızasıyla buradan gitsin ki ben de kurtulayım ve yeniden beni büyük bir ıstırapla bekleyen karıma ve çocuklarıma gideyim, burada inayetsiz hanımefendi ve övgüye layık oğlunuz ve kızınız (?) şükür olsun ki iyiler, ben sık sık onlara uğruyor ve hatırlarını soruyorum, yakında onların yanında olmanızı diliyorlar.

Bizim övgüye mazhar ağamız bugünlerde bir kargaşaya sebep oldu, ben evde değilken, bunu Majesteleri Prens ve övgüye mazhar Rech kron büyük bir kötülük olarak gördüler [...] Şüphem yok ki onlar sizi bu konuda bilgilendirirler, şayet ben evde olsaydım, bilgim dahilinde böyle bir şey vuku bulmazdı [...] Sözün sonunda hâminden rica ederim ki lütfunu benden esirgemesin, lütfkâr tarafınıza en güzel selamlarım ve saygılarımla.

Viyana, 4 Kasım 1727

Emrinize amade hizmetçiniz Osman Efendi

Oradaki övgüye mazhar Mainz ve Selescowiz'e ve diğer iyi dostlara en güzel selamlarımla.

3. Bağlam: Osman Efendi, Ömer Ağa ve Viyana'da Osmanlı Şehbenderliği

Yukarıda transkripsiyonu ve tercümesi verilen mektup Temeşvarlı Osman'ın hayatı hakkında yeni şeyler söylemekle kalmıyor, bağlamı itibarıyla Osmanlı diplomasi tarihinin pek bilinmeyen bir diplomatik girişimi hakkında, Viyana'da tesis edilen şehbenderlik bahsinde⁹ de malumat sağlıyor.

27 Temmuz 1718'de Pasarofça'da imzalanan ticaret antlaşmasının gereğince Osmanlıların Viyana'ya şehbender tayin etme hakkı bulunuyordu.¹⁰ Dayezâde İbrahim Paşa'nın elçiliği sırasında kethüdalığını yapan Ömer Ağa, elçilik heyetiyle birlikte İstanbul'a dönüşünden itibaren aslında bu makamın taliplisiydi, ancak Bâbüali'nin ilk tercihleri Sungur Ali Ağa (1721'de) ve Musa Ağa (1724'te) olmuştu. Ne var ki ikisi de görevlerine başlayamadılar. Bu şartlar altında Ömer Ağa 12 Ağustos 1725'te Divân-ı hümâyûn tarafından Viyana'ya şehbender tayin edilmiş, uzun zamandır arzu ettiği şeye böylece kavuşmuştu (Wurm, 1992, ss. 165-166).

Ömer Ağa, hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 10 Mart 1726'da Viyana'ya gitmek üzere kalabalık maiyetiyle birlikte yola çıktı (Wurm, 1992, s. 168). Temeşvarlı Osman

⁹ Bu bahis Osmanlı diplomasi tarihinin derkenarında kalmıştır. Bkz. Hammer-Purgstall (1831, s. 313, 342, 368, 415), Uzunçarşılı (1988, s. 274 ve 1995, s. 170), Kuran (1988, s. 52), Elibol (2003, s. 79 ve 2004, ss. 67-68), Beydilli (2013, s. 118) ve Ercan (2020, s. 78). Habsburg diplomatı ve 1728-1736 tarihleri arasında İstanbul'daki kapı kethüdası Leopold von Talman hakkında yazdığı monografisinde Wolfgang Klesl, Şehbender Ömer Ağa'dan genişçe bahseder (1966, s. 22 vd.). Bu konu hakkında en geniş çalışma, Heinrich von Penckler'in bir takririnden istifade ile Heidrun Wurm (1992) tarafından yapılmıştır.

¹⁰ Ticaret ve seyrüsefain antlaşması, Pasarofça'daki barış görüşmelerine paralel, fakat farklı gündemle başka murahhaslar tarafından hazırlanmış, barış antlaşmasından (21 Temmuz 1718) kısa süre sonra imzalanmıştır. Ayrıntılar için bkz. Ercan (2022, ss. 201-203). Antlaşmanın altıncı maddesi Osmanlılara gerekli gördükleri halde Habsburg hakimiyetindeki şehirlerde Osmanlı tüccarının çıkarlarını korumak için şehbender tayin etmeleri hakkını veriyordu (Ercan, 2022, s. 293).

da tercüman sıfatıyla bu heyetin bir parçasıydı. Ömer ve Osman'ın hangi şartlar altında nasıl bir araya geldiğini kesin olarak söylemek mümkün değilse de Dirling'in konağında tanışmış olmaları kuvvetle muhtemeldir. Bir ihtimal de Dirling'in Ömer Ağa'ya tercüman olarak Temeşvarlı Osman'ı önermiş olmasıdır. Üstelik Dirling'in Ömer Ağa'nın Viyana'daki maslahatından haberdar olmak için elçilik heyetinin tabibini ve tercümanı Osman Efendi'yi Harp Şûrâsına¹¹ uygun adaylar olarak sunması bu ihtimali güçlendirir (Eugen, 1726, 18 Ağustos).

Viyana'ya yolculuğu sırasında Osman Efendi'nin yanında ailesi de bulunmaktadır. Osmanlı heyetini Belgrad'da karşılayan Habsburg komutanı Fürstenbusch'un Harp Şûrâsına gönderdiği listede Osman Efendi ve ailesinin dört kişiden ibaret olduğu yazar (Fürstenbusch, 1726, 22 Mayıs). İleride işaret edileceği gibi Temeşvarlı Osman'a oğlu da refakat etmektedir, ancak bu dört kişinin tamamının ailesinden olup olmadıkları kesin değildir.¹² Nitekim Osmanlı şebkenderinin Viyana'ya gelişini okurlarına aktaran Die europäische Fama (1726, s. 551), tıpkı İstanbul'daki kapı kethüdasının yanındaki dil oğlanları gibi, Ömer Ağa'nın yanında da Almanca öğrenmeleri için birkaç gencin bulunduğunu yazar.¹³

Ailesi ya da değil, Osman Efendi 27 yıl önce esaretten firar ettiği Viyana'ya yanında hizmetlileriyle, Osmanlı şebkenderinin tercümanı olarak dönmüştü. Ömer Ağa 11 Temmuz 1726'da Prens Eugen tarafından, birkaç gün sonra, 29 Temmuz'da da İmparator VI. Karl tarafından kabul edildiğinde de Osman Efendi törenlerde hazır bulundu.¹⁴ Bunlar Osman Efendi için güzel günlerdi şüphesiz, fakat uzun sürmedi. Ömer Ağa'nın maiyetine karşı takındığı tavır, Osman Efendi ile arasının açılmasına yol açtı. Yukarıda transkripsiyonu ve tercümesi verilen mektup bu kötü günlerin eseridir.

Mektubu kısaca hatırlatmak gerekirse; Temeşvarlı Osman, İstanbul'daki Habsburg kapı kethüdası Joseph von Dirling'e Şebkender Ömer Ağa hakkında şikâyetle bulunuyordu. Anlaşıldığı kadarıyla Osman Efendi ile Dirling daha önce de mektuplaşmış, Habsburg diplomatı Temeşvarlı Osman'a Viyana'dan ayrılmamasını, Ömer Ağa hakkında verilecek kararı beklemesini tavsiye etmişti. Osman Efendi, Ömer Ağa'nın şikâyete sebep eylemlerinin duyulması halinde İstanbul'un vereceği karardan emindi, ancak Ömer Ağa'ya tahammül etmesi hayli zordu, üstelik ikisi arasında karşılıklı şüphe hissedilir boyutlardaydı. Yazdıklarına bakılırsa, Osman Efendi'nin isteği bir an evvel ailesine kavuşmaktan ibaretti. Ömer Ağa'ya gelince; Temeşvarlı Osman'ın konakta bulunmadığı bir sırada öyle bir şey yapmıştı ki hem Prens Eugen hem Harp Şûrâsında ona vekâlet eden Rech kron'un tepkisini çekmişti. Ancak Osman Efendi, bu meseleye dair ayrıntıları, Harp Şûrâsının kendisine bildireceğinden emin olduğundan Dirling'e ayrıntı vermez.

Mesele esasında oldukça mühimdir. Mısır'da Osmanlı idaresine karşı isyan eden Çerkes Mehmed Bey'in, iltica talebiyle Prens Eugen'e, Rech kron'a ve Habsburg sarayı

¹¹ 1556'da Habsburg harbiyesinin idaresi için kurulan Şûrâ, 1749'a kadar İmparatorluğun Osmanlı diplomasisini de idare etti. Bkz. Regele (1949).

¹² Osman Efendi, Viyana'dayken tüccardan Hacı Ahmed isimli birisi aracılığıyla geride bıraktığı ailesiyle haberleşiyordu. Hacı Ahmed'in Habsburg elçiliği postasıyla gönderdiği cevabî mektuptan anladığımız kadarıyla Temeşvarlı Osman'ın İstanbul'da eşi, çocukları ve damadı bulunuyordu. Bkz. Hacı Ahmed (1727, 8 Kasım).

¹³ Almanca çağdaş matbuatın Osmanlı tarihinin meseleleri için ne derece önemli olduğuna Die europäische Fama özelinde işaret eden şu çalışmalara bkz. Aksulu (2009) ve Karagöz (2010).

¹⁴ Her iki törenin ayrıntılarını dönemin imtiyazlı gazetesi Wienerisches Diarium'dan takip edebiliyoruz. Bkz. Wienerisches Diarium, nu. 56, 13 Temmuz 1726 ve nu. 61, 31 Temmuz 1726.

tercümanı Leopold von Talman'a hitaben yazdığı mektuplar yanlış adrese teslim edilmiş, Ömer Ağa da eline geçen bu mektupları açıp okumuş ve kopyalamıştı.¹⁵ Ömer Ağa, bu mektupları başkentine göndermenin yollarını ararken Habsburg makamları da olay hakkında soruşturma başlatmış, bu sırada Tercüman Osman Efendi'den işin aslını bir miktar para karşılığında öğrenmişti (Eugen, 1727, 2 Kasım). Osman Efendi, bununla da kalmadı. Ömer Ağa'nın, bu sırada Avrupa'daki diplomatik gelişmelere ve Habsburg askerî hareketliliğine dair edindiği istihbaratla birlikte meseleye dair kendi tutumunu açıkladığı takririni (Ömer Ağa, 1727, 2 Kasım) de ayrıca 6 duka altını karşılığında Habsburg makamlarına teslim etti (Eugen, 1727, 28 Kasım). Tercüman Osman Efendi, Şebender Ömer Ağa'ya karşı harekete geçmişti; 4 Kasım 1727'de Joßeph von Dirling'e hitaben yazdığı mektup da bu tarihî bağlamın bir parçasıdır.

Dirling, Osman Efendi'ye 18 Aralık 1727'de cevabî mektubunu yazdı (Dirling, 1727, 18 Aralık). Dirling, Temeşvarlı Osman'ın içinde bulunduğu sıkıntılar sebebiyle oldukça üzgündü, ancak ona Rech kron'a güvenmesini tavsiye etti. Ömer Ağa'ya gelince, Habsburg kapı kethüdası, onunla ne yapılması gerektiğini bilmediğini söylüyordu. Bu aslında doğru değildi; Harp Şûrâsı, İstanbul'daki diplomatına Ömer Ağa'nın azledilmesi için girişimde bulunması talimatını göndermişti (Hammer-Purgstall, 1831, s. 343). Harp Şûrâsının Dirling'den beklediği, şebenderlik makamının gereksiz olduğuna Bâbîâlî'yi ikna etmesi, şayet bu makama Ömer Ağa'nın azlinden sonra bir tayin yapılacaksa evvela Viyana'da iş tutan Osmanlı tebasından Rum tüccar Paraskoviz'in (Demetrio Paraskobitzes), illa bir Müslüman tayin edilecekse de Osman Efendi'nin seçilmesini kolaylaştırmasıydı (Harp Şûrâsı, 1728, 12 Şubat).

Dirling'in elindeki imkânlar, Ömer Ağa'nın İstanbul'daki bağlantılarının propagandasını boşa çıkaracak denli güçlü değildi. Habsburg diplomatı, Harp Şûrâsının önerdiği adayların Bâbîâlî tarafından Viyana'ya şebender olarak tayin edilemeyeceğini düşünüyordu. Temeşvarlı Osman hakkında yazdıkları kayda değerdin:

[Mesele] Osman Ağa ile daha zor olacaktır, zira o geçmişte Temeşvar ve Belgrad garnizonlarının bir neferi idi ve bunlar Bâbîâlî'de, her iki mevkii kaybettikleri için büyük bir nefrete ve takibata maruz kaldılar ki bu sebeple Belgrad'a kumanda eden paşaya kadar hemen hepsi dilenerek ekmeğe yiyorlar.¹⁶ Hamisine [bu iş için] yazdığı mektubu uygun bir şekilde ve dikkatlice teslim edildi ki bu kişi son derece saygın birisidir, ancak halihazırdaki ricalden ziyade, ahali ve kamu nezdinde kabul görür, zira rical ona Ali Paşa zamanının insanı olduğundan güvenmez ve şüpheyle yaklaşır. Aksi halde, tabii ki onun bu makama getirilmesi arzu edilir ve iyicil Osman'a layıktır. Ne var ki ben bununla ilgilenemem, çünkü Osman yalnızca uzun seneler bizim dil oğlanlarımızın hocası olduğu için değil, aynı zamanda, duyduğum kadarıyla çuhadarıyla kendisi için yeni bir tercüman isteyen Ömer Ağa tarafından da pek iyi takdim edilmediği için mimlenmiştir, zira Luca Chirico'nun¹⁷ konağında Osman Ağa'nın Alman casusu olduğu konuşulmuş ve yine Viyana'ya doğru yola çıkan Rum Basilio Canello'nun Ömer Ağa'ya tercüman olacağı söyleniyormuş (Dirling, 1728, 17 Mart).

¹⁵ Çerkes Mehmed Bey'in iltica teşebbüsü hakkında bkz. Gezer (2023).

¹⁶ Dirling, bir başka takririnde (1728, 2 Nisan) Osman Ağa'nın Temeşvar ve Belgrad'ın kaybı nedeniyle alınanda bir leke taşıdığından şebenderliğe tayin edilmesinin çok zor olduğunu yazacaktır.

¹⁷ Luca Chirico, Ragusa şebenderi ve İngiltere elçiliği baş tercümanı olarak Bâbîâlî'de hayli nüfuz sahibiydi (Webb ve Webb, 2009, s. 95).

Bu Osman Ağa için ikinci Viyana macerasının sonuna yaklaşıldığının habercisiydi. Nitekim yarattığı diplomatik skandala ve alacaklılarının seslerini Bâbîâlî'ye kadar duyurabilmelerine karşın Ömer Ağa makamını korudu. Temeşvarlı Osman'ın davasını Bâbîâlî'de takip edebilecek çevresi belli ki güçlü değildi. Osman bu yenilgiyi kabul etti ve 25 Haziran 1728'de Viyana'dan gizlice ayrıldı (Crenitz, 1728, 26 Haziran). Osman'a ve oğluna Vidin'e kadar yolculuğu için Habsburg makamları VI. Karl'ın emri üzerine 150 gulden temin etmişti (Hofkammer, 1728, 22 Haziran).

Sonuç

Temeşvarlı Osman, Viyana'dan ikinci defa firar ettiğinde, Habsburg makamlarından değil Osmanlı şebkenderinden kaçıyor. Osmanlı şebkenderinin faaliyetlerini gözlemleyerek gün-be-gün Harp Şûrâsına bildiren Crenitz'e göre, Ömer Ağa öyle veya böyle Temeşvarlı Osman'ı öldürtmeyi düşünüyordu (Talman, 1728, 26 Haziran). Osman hayatında, bir defa daha, yeni bir sayfa açmayı böylece başardı. Vidin'de, o tarihlerde kalenin muhafız paşası bulunan Topal Osman Paşa'nın himayesinde tercümanlık yapmaya başladı. Fakat Temeşvarlı Osman, Ömer Ağa'nın yaptıklarını unutmamıştı ve intikam için fırsat bekliyordu. Bunun için uygun zaman, Patrona Halil İsyanı'nın İstanbul'daki siyaset sahnesini alt üst etmesiyle ortaya çıktı. Ömer Ağa, hamilerini bu sırada kaybetti; Temeşvarlı Osman da bu sayede, Ömer Ağa'nın zulmüne maruz kalan Osmanlı tüccarlarının şikâyetlerini Bâbîâlî'ye ulaştırmayı başardı. Temeşvarlı Osman'ın hamisi Topal Osman Paşa'nın veziriazamlığa getirilmesiyle birlikte Ömer Ağa'nın kaderi de aslında belirlenmiş oldu. Penckler'in yazdığına göre "[Ömer Ağa idamına karar verildiğini işittiğinde] kötü kaderine Vidinli Osman Efendi'nin sebep olduğuna dair güvenilir haberler aldığını söylemişti." (Wurm, 1992, ss. 171-184).

Ömer Ağa cezası affedilip Sakız'a sürgün edildi, burada arkasında borçlar bırakarak Aralık 1733'te hayatını kaybetti.¹⁸ Temeşvarlı Osman ise, Viyana'dan gelen talimat doğrultusunda, Ömer Ağa'nın şebkenderlikten azli sırasında gösterdiği hizmetlere karşılık o tarihte İstanbul'da bulunan Habsburg kapı kethüdası Leopold von Talman eliyle 100 duka altınla mükafatlandırıldı (Talman, 1733, 30 Temmuz). Hayatının kalanında neler yaptığını tarihin sis perdesinden belki başka araştırmalar çıkarabilir.

Kaynakça

- Aksoy Sheridan R.A. (2021). Nostalgia of a Frustrated Ottoman Subject: Reading Osman Agha of Timișoara's Memoirs as Self-Narrative. *International Journal of Middle East Studies*, 53, 323–330. <https://doi.org/10.1017/S0020743821000386>
- Aksulu, N.M. (2009). *Die Hohe Pforte, Türkenkriege, Konflikte und Beziehungen zwischen Abendland und der Türkei (1703-1738)- Aus deutschsprachigen Zeitungen des 18. Jahrhunderts*. Norderstedt: Books on Demand.
- Aydüz, S. (1997). Lale Devri'nde Yapılan İlmî Faaliyetler. *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, 3, 143-170.
- Babinger, F. (1992). *Osmanlı tarih yazarları ve eserleri*. (Coşkun Üçok, Çev.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı yay.
- Balbous, C. (2015). *Das Sprachknaben-Institut des Habsburgermonarchie in Konstantinopel*. Berlin: Frank & Timme.
- Bánkúti, I. (1995). *A Gyaurok Rabságában – Pasák és Generálisok Között*. Budapeşte: Balassi.

¹⁸ Terekesi için bkz. D.BŞM.MHF.d. 12440.

- Beydilli, K. (2013). Viyana. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43, 113-119.
- Casale, G. (2021). *Prisoner of the infidels – The Memoir of an Ottoman Muslim in seventeenth-century Europe*. Oakland: University of California Press.
- Čaušević, E. (2004). *Autobiografija Osman-age Temišvarskog*. Zagreb: Srednija Europa.
- D.BŞM.MHF.d. 12440. [Nemçe Şehbenderi iken Midilli'de vefat eden Ömer'in devlete olan borçları karşılığında terekesinin zabt ve tahririni mübeyyin defter]. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri BOA (Baş Muhasebe Muhallefat Halifeliki defterleri), İstanbul.
- Die europäische FAMA welche den gegenwärtigen Zustand der vornehmsten Höfe entdeckt*. 1726, 295.
- Dirling, J. (1727, 18 Aralık). [Joseph von Dirling'den Temeşvarlı Osman'a mektubun kopyası]. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 196/II, fol. 86-87), Viyana.
- Dirling, J. (1728, 17 Mart). [Joseph von Dirling'den Harp Şûrâsına takrir]. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 197/II, fol. 36-45), Viyana.
- Dirling, J. (1728, 4 Nisan). [Joseph von Dirling'den Harp Şûrâsına takrir]. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 197/II, fol. 63-67), Viyana.
- Elibol, N. (2003). *XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Avusturya ticareti*. (Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Elibol, N. (2004). XVIII. Yüzyılda Avusturya topraklarında faaliyet gösteren Osmanlı Tüccarları. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 15, 59-112.
- Ercan, H.O. (2020). Rıdvan Ağa'dan Süleyman Bey'e (1634-1774): Osmanlı elçilik heyetlerinin Avusturya devlet arşivindeki izleri. *Osmanlı Araştırmaları*, 56, 49-96.
- Ercan, H.O. (2022). *Pasarofça Antlaşması 1718 – Diplomasi ve barış*. Ankara: TTK Yayınları.
- Erendor, E. N. (1971). *Temeşvarlı Osman Ağa – Gavurların esiri*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Eugen. (1726, 18 Ağustos). [Prens Eugen'den VI. Karl'a telhis]. Kriegsarchiv (HKR Akten 168, 1726 August 408), Viyana.
- Eugen. (1727, 2 Kasım). [Prens Eugen'den VI. Karl'a telhis]. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 196/I, fol. 20-38), Viyana.
- Eugen. (1727, 28 Kasım). [Prens Eugen'den VI. Karl'a telhis]. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 196/I, fol. 171-196), Viyana.
- Fürstenbusch. (1726, 22 Mayıs). [Belgrad Komutanı Fürstenbusch'tan Harp Şûrâsına takrir]. Kriegsarchiv (HKR Akten 167, 1726 Juni 89), Viyana.
- Gezer, Ö. (2018). Temeşvarlı Osman Ağa – esir, tercüman ve yazar. *Türkbilgi*, 35, 73-88.
- Gezer, Ö. (2023). Kahire'den Viyana'ya firar: Çerkes Mehmed Bey'in Habsburg İmparatorluğu'nda iltica arayışı. *Tarih Dergisi*, 79(1), 39-88.
- Griesbach, H. (1950). *Osman ibn Ahmed – Memoiren eines Zeitgenossen Prinz Eugens*. (Doktora Tezi). Bonn: Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität.

- Gürlek, Ö. (2018). *Temeşvarlı Osmân b. Ahmed Ağa'nın Nemçe Tarihi Tercümesi (H. 1135 / M. 1722-23) – İnceleme-Metin.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Hacı Ahmed. (1727, 8 Kasım). [Hacı Ahmed'den Temeşvarlı Osman'a mektubun Almanca tercümesi]. Haus-, Hof-, und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 196/I, fol. 112), Viyana.
- Hammer-Purgstall, J.v. (1831), *Geschichte des osmanischen Reiches, VII.* Peşte: Hartlebens Verlag.
- Harp Şûrâsı. (1728, 12 Şubat). [Harp Şûrâsından Joßeph von Dirling'e talimatname]. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 197/I, fol. 129-133), Viyana.
- Hitzel, F. (1998). *Prisonnier des infidèles: un soldat Ottoman dans l'Empire des Habsbourg.* Arles: Sindbad-Actes Sud.
- Hofkammer. (1728, 22 Haziran). [Hofkammer'dan Osman Ağa'nın yolculuğu masraflarının havale emri]. Finanz und Hofkammer Archiv (Hofffinanz Österreich 2364, 22 Juni 1728), Viyana.
- Karagöz, H. (2010). Osmanlı Devleti ve Doğu dünyası hakkında bilgi veren Avrupa'nın ilk bilimsel dergisi - FAMA: Die Europäische Fama, welche den gegenwärtigen Zustand der vornehmsten Höfe entdeckt. *I. Uluslararası Tarih ve Kültürel Yönleriyle Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu* içinde, (s. 288-305), Konya: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- KK.d. 4902. [Tımsıvar eyaletinin eski ve yeni neferleri başlıklı esami defteri]. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri BOA, (Kamil Kepeci defterleri), İstanbul.
- Klesl, W. (1966). *Leopold von Talman, ein österreichischer Diplomat des Spätbarocks.* (Doktora Tezi). Viyana: Universität Wien.
- Kreutel, R. F. (1966). *Zwischen Paschas und Generälen – Bericht des 'Osman Ağa aus Temeschwar über die Höhepunkte seines Wirkens als Diwansdolmetscher und Diplomat.* Graz: Verlag Styria.
- Kreutel, R. F. (1967). Die Schriften des Dolmetschers 'Osmân Ağa aus Temeschwar. W. Hoenerbach (Ed.), *Der Orient in der Forschung – Festschrift für Otto Spies zum 5 April 1966* içinde (s. 434-443). Wiesbaden: Harrassowitz.
- Kreutel, R. F. (1980). *Die Autobiographie des Dolmetschers 'Osmân Ağa aus Temeschwar – Der Text des Londoner Autographen in normalisierter Rechtschreibung.* Cambridge: E.J.W.Gibb Memorial.
- Kreutel, R. F. & Spies, O. (1954). *Leben und Abenteuer des Dolmetschers Osman Ağa – Eine türkische Autobiographie aus der Zeit der großen Kreige gegen Österreich.* Bonn: Selbstverlag des Orientalischen Seminars der Universität Bonn.
- Kreutel, R. F. & Spies, O. (1962). *Der Gefangene der Giauren – Die abenteuerlichen Schicksale des Dolmetschers 'Osman Ağa aus Temeschwar, von ihm selbst erzählt.* Graz: Verlag Styria.
- Kuran, E. (1988). *Avrupa'da Osmanlı ikamet elçiliklerinin kuruluşu ve ilk elçilerin Siyasi faaliyetleri: 1793-1821.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Lewis, B. (1962). The Use by Muslim historians of non-Muslim sources. (B. Lewis & P.M.Holt Ed.), *Historians of the Middle East* içinde (s. 180-191), Londra: University of Oxford.

- Lewis, B. (1973). The Use by Muslim historians of non-Muslim sources. B. Lewis (Ed.), *Islam in History – Ideas, Men and Events in the Middle East* içinde (s. 101-104), Londra: Alcrove Press.
- MAD.d. 4997. [Devlet-i Aliyye-i Osmaniye ile Çasariye Devleti arasında ... mükaleme muhaberatı mektup suretleri]. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri BOA (Maliyeden Müdevver defterler), İstanbul.
- Penckler. (1722, 25 Kasım). [Heinrich Christoph von Penckler'den Herr Patar'a mektup]. Österreichische National Bibliothek (Cod.Mixt.177: Münşe'ât, fol. 151), Viyana.
- Regele, O. (1949). *Der österreichische Hofkriegsrat 1556-1848*. Viyana: Druck und Verlag der öst. Staatsdruckerei.
- Şehbender Ömer. (1727, 2 Kasım). Copia von der Relation, welche zu der Ottomanischen Pforten geschickt worden den 2ten 9bris 1727. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 196/I, fol. 8-17), Viyana.
- Talman, L. (1733, 30 Temmuz). Berechnung der zu Geheimben alß anderen zu Ihrer Kay. Maÿ.tt aller höchsten dienst anforderliche außgaaben empfangenen geldern. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 209/II, fol. 49-53), Viyana.
- Talman, M. (1728, 26 Haziran). [Ömer Ağa'nın faaliyetleri hakkında notlar]. Haus-, Hof- und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 197/III, fol. 71), Viyana.
- Temeşvarlı Osman. (1722, 25 Kasım). [Temeşvarlı Osman'dan Herr Patar'a mektup]. Österreichische National Bibliothek (Cod.Mixt.177: Münşe'ât, fol. 150), Viyana.
- Temeşvarlı Osman. (1703, 28 Aralık). [Temeşvarlı Osman'dan Arad Komutanı Löffelholz'a mektup]. Kriegarchiv (AFA 219, 1703/12/24b), Viyana.
- Temeşvarlı Osman. (1727, 4 Kasım). [Temeşvarlı Osman'dan Joseph von Dirling'e mektup]. Haus-, Hof-, und Staatsarchiv (Türkei I, Turcica 196/II, fol.82-83), Viyana.
- Tolasa, H. (1964). *Osman Ağa'nın hatıraları*. (Mezuniyet Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Tolasa, H. (1986). *Kendi kalemiyle Temeşvarlı Osman Ağa – Bir Osmanlı Türk sipahisininin hayatı ve esirlik hatıraları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Tóth, H. (2023). The 1707 Raid of Kecskemét by Serbs and its Diplomatic Consequences in Habsburg-Ottoman Relations. *Annalele Banatului*, 31, 261-271.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Devleti'nin merkez ve bahriye teşkilâtı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1995). *Osmanlı Tarihi, IV/1*. Ankara: TTK Yayınları.
- Webb, N. ve Webb, C. (2009). *The earl and his butler in Constantinople – The Secret diary of an English servant among the Ottomans*. Londra: I.B.Tauris.
- Wienerisches Diarium*, 1726, 56 ve 61.
- Wurm, H. (1992). Entstehung und Aufhebung des Osmanischen Generalkonsulats in Wien (1726-1732). *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchives*, 42, 152-187.
- Yazman, M. Ş. (1961). *Viyana Muhasarasından sonra Avusturyalılara esir düşen Osman Ağa'nın hatıraları*. İstanbul: Tanyeri Yayınları.

Yazman, M. Ş. (1962). *Viyana kapularından dönüş ve Osman Ağa'nın çilesi*. İstanbul: Tarih Yayınları.

Handwritten text in Ottoman Turkish script, likely a biographical entry or a letter. The text is dense and cursive, covering most of the upper half of the page.

Wien 244 gbris
1727

Osman Ağa
Dünya
osman ağa

Handwritten notes or a separate entry in Ottoman Turkish script, located in the lower left quadrant of the page.